

— Željka Križe —

ISSN 0353-295X
RADOVI – Zavod za hrvatsku povijest
Vol. 37, Zagreb 2005.

UDK 94(497.5)~1941/1945~
327(497.5:520)~1941/1945~
Izvorni znanstveni rad

Diplomatski odnosi Nezavisne Države Hrvatske i Japana

Autorica na temelju izvornoga materijala i povijesne literature razmatra problematiku uspostave diplomatskih odnosa između carskoga Japana i Nezavisne Države Hrvatske. Ocrta je genezu diplomatskih odnosa od japanskoga priznanja NDH. Najveća je pozornost posvećena nastojanjima hrvatskih dužnosnika da se japansko poslanstvo otvori u Zagrebu, odnosno u sklopu japanskoga poslanstva u Sofiji, a ne u Rimu, jer bi se time samo pojačala ovisnost NDH o Italiji. Rješenje tih diplomatskih sporova bilo je moguće tek nakon kapitulacije Italije. Tada je napokon uspostavljeno japansko poslanstvo u Zagrebu.

Ključne riječi: NDH, Japan, Bugarska, Italija, Njemačka, diplomatski odnosi, poslanstva

Uvod

U vrijeme nastanka Nezavisne Države Hrvatske međunarodna se zajednica nalazila pred rasapom zbog ratnoga stanja u Europi koje je započelo 1. rujna 1939. napadom Njemačke na Poljsku.

Pojedine europske države sačuvale su neutralnost ili stanje nezaraćenosti (Španjolska, Portugal, Švedska, Švicarska, Vatikan i Turska do 1. kolovoza 1944). NDH su priznale samo države članice Trojnog pakta te pojedine neutralne i nezaraćene države.

Prve dvije države koje su priznale travanjsku uspostavu Nezavisne Države Hrvatske bile su Njemačka i Italija, a priznanje je stiglo već 16. travnja. Japan je NDH priznao 7. lipnja kao peta država po redu. Dana 2. kolovoza, novu državnu tvorevinu priznala je i japanska marionetska država Mandžukuo.¹

Japansko priznanje NDH

Japanski ministar vanjskih poslova, Yosuke Matsuoka, 7. lipnja 1941. brzojavno je poslao Anti Paveliću priznanje:

¹ B. Krizman, *Ante Pavelić i ustaše*, Zagreb 1986, 431-437.

Njegovoj Ekselenciji, gospodinu Anti Paveliću – Zagreb

Gospodine ministre. Čast mi je dati na znanje Vašoj Ekselenciji da je carska vlada s vrlo velikim zadovoljstvom primila svečano proglašenje nezavisnosti hrvatske države i 7. lipnja 1941. priznala Hrvatsku kao nezavisnu državu. Koristim ovu prigodu da Vam izrazim vrlo srdačne želje koje Japan gaji za sreću i blagostanje Vašega naroda. Gospodine ministre, izvolite primiti izraze mog iznimnog poštovanja.

Yosuke Matsuoka, Ministar vanjskih poslova Japana.²

Dnevni tisak Nezavisne Države Hrvatske nije pridao osobitu pozornost japanskom priznanju. Na dan priznanja, 7. lipnja 1941., pojavio se na naslovnici *Hrvatskoga naroda* mali članak od svega tri retka u kojemu se šturo izvještava o tome da je japanski ministar vanjskih poslova Y. Matsuoka obavijestio hrvatsku vladu da Japan priznaje NDH.³ Ta je vijest ostala nezapažena jer je glavna pozornost toga dana bila usmjerena na *trijumfalan Pavelićev povratak iz Njemačke*, gdje je dogovorio s Hitlerom istočnu granicu NDH. Tom događaju posvećene su naslovnice i sljedećih nekoliko dana. Tek 12. lipnja pojavio se na naslovnici oveći članak u povodu japanskog priznanja NDH pod naslovom «Japan i njegova svjetska uloga». U njemu se istaknulo da je NDH japanskim priznanjem dobila važan oslonac u međunarodnome životu: «Njegovo veličanstvo mikado Tenno počastio je našu državu svojim prvim priznanjem. A to znači da je naša Hrvatska priznata i poznata u onom ogromnom azijskom, istočnom veleprostoru u kojem Nippon⁴ stvara novi poredak».⁵ Jedna od posljedica toga novog poretka na Dalekom Istoku bila je i uspostava japanske satelitske države Mandžukua (pokrajina Mandžurija), koju je provela Kvantunška vojska 1932. godine.⁶ Mandžukuo je također priznao Nezavisnu Državu Hrvatsku. Premijer Mandžukua uputio je Paveliću brzojav u kojemu ga obavještava o tome. Tekst brzojava u prijevodu glasi:

² Originalni tekst brzojava na francuskom: Son Excellence Monsieur Ante Pavelić – Zagreb. Monsieur le Ministre. J'ai l'honneur de porter à la connaissance de Votre Excellence que le Gouvernement Imperial ayant appris avec le plus grand plaisir la proclamation solennelle de l'indépendance de l'Etat croate reconnaît à la date de 7. juin 1941. la Croatie comme Etat indépendant. Je saisi cette occasion pour Vous exprimer les vœux les plus ardents que forme le Japon pour le bonheur et la prospérité de Votre nation. Veuillez agréer monsieur le ministre les assurances de ma plus haute considération. Yosuke Matsuoka, Ministre des affaires étrangères du Japon (prema: M. Blažeković, Dokumenti o priznanju NDH, *Hrvatska misao* XIV/37, Buenos Aires, prosinac 1966. 23; prijevod brzojava Ž. Križe).

³ *Hrvatski narod*, I. izdanje, 7. lipnja 1941, naslovnica.

⁴ *Nippon* je službeni naziv Japana.

⁵ *Hrvatski narod*, I. izdanje, 12. lipnja 1941, naslovnica.

⁶ C. Totman, *Povijest Japana*, Zagreb 2003, 474.

Mandžukuo: Hsin-King

Doktoru Anti Paveliću – Zagreb. Ministru vanjskih poslova – Zagreb.

Imam čast izvijestiti vašu Ekselenciju da je vlada Mandžukua drugoga dana mjeseca kolovoza 1941. godine službeno priznala državu Hrvatsku. Iskreno se nadam da će se sada uspostavljeni, normalni i prijateljski odnosi između naše dvije zemlje u budućnosti unaprijediti i ojačati.

Chang Chi Hui, premijer Mandžukua⁷

Pitanje japanskog poslanstva u NDH

Nakon priznanja NDH uslijedilo je otvaranje poslanstava pojedinih država u Zagrebu. Ovdje donosimo popis poslanstava prema datumima otvaranja:

4. lipnja 1941. – Mađarska, Rumunjska;

22. lipnja 1941. – Njemačka;

14. srpnja 1941. – Bugarska;

3. kolovoza 1941. – Italija;

25. rujna 1941. – Finska;

6. listopada 1941. – Španjolska;

4. prosinca 1941. – Slovačka.⁸

Japan, premda je prilično brzo priznao NDH, nije odmah pokrenuo proces otvaranja poslanstva u Zagrebu. Umjesto toga, tajnik japanskog poslanstva u Berlinu, Kazuichi Miura postao je otpravnik poslova za NDH, a uz Japan zastupao je i državu Mandžukuo.⁹

Vladi Nezavisne Države Hrvatske bilo je posebno stalo da i Japan kao važna članica Trojnog pakta otvori poslanstvo u Zagrebu, pa je uskoro počela snažno inzistirati na tome. Japan je od prosinca 1941. bio zauzet borbama na Pacifiku te tome nije pridavao važnost, već je predložio otvaranje predstavništva za Hrvatsku u okviru nekih već postojećih. Iz međusobne korespondencije japanskog ministarstva vanjskih poslova sa svojim veleposlanstvima u Europi vidljivo je da je pri

⁷ Manchoukuo: Hsin-King. Doctor Ante Pavelić – Zagreb. Foreign Minister – Zagreb. I have the honour to inform your Excellency that the Manchoukuo Government accorded formal recognition to the state (!) of Croatia on the second day of August 1941. I earnestly hope that the normal and friendly relations now happily established between our two countries will be promoted and strengthened further in the future. Chang Chi Hui, premier Manchoukuo (prema: M. Blažeković, Dokumenti o priznanju NDH, *Hrvatska misao* XIV/37, Buenos Aires, prosinac 1966., 29; prijevod brzojava Ž. Križe).

⁸ Krizman, *Pavelić i ustaše*, 437. (veleposlanici u NDH: Mađarska – v. Marosy, Rumunjska – Buzdugan, Njemačka – Siegfried Kasche, Bugarska – Mečkarov, Italija – Casertano, Finska – Onni Talas, Španjolska – Gonzales Arnao, Slovačka – J. Cicker).

⁹ T. Jonjić, *Hrvatska vanjska politika 1939-1941.*, Zagreb 2000, 496.

uspostavi poslanstva za Hrvatsku bilo u igri više opcija. Dvije najzastupljenije bile su ustrojavanje predstavništva za NDH u okviru japanskog poslanstva u Italiji ili u Bugarskoj. U sklopu te dvije mogućnosti, vlasti NDH snažno su se zalagale za drugu opciju. Japanu je pak, imajući u vidu savezništvo s Italijom u Trojnom paktu, više odgovarala prva opcija.¹⁰

Japanski poslanik u Bugarskoj, Akira Yamaji poslao je 25. ožujka 1942. brzojav ministru vanjskih poslova Togou u kojem ga je izvijestio o tome da ga je hrvatski poslanik u Bugarskoj, Vladimir Židovec, pozvao da pođe s njim na tjedan dana u Hrvatsku kako bi se upoznao s hrvatskim vodstvom te da Hrvatska želi osnovati hrvatsko-japansko društvo.¹¹

Veleposlanik Yamaji brzojavno je 24. studenoga 1942. izvijestio ministra vanjskih poslova Tanija (Tani je na tome položaju naslijedio dotadašnjeg ministra Togua) o svom susretu s Pavelićem koji je od njega zatražio hitno otvaranje japanskog poslanstva u Hrvatskoj, dodavši da, ako je to nemoguće, onda je kao predstavnik za Hrvatsku poželjan bugarski poslanik.¹² U svjetlu hrvatsko-bugarskih odnosa ova Pavelićeva želja nimalo ne iznenađuje jer su pripadnici Pavelićeve organizacije «Ustaša – hrvatska revolucionarna organizacija» (UHRO) i «Unutrašnje makedonske revolucionarne organizacije» (VMRO) Vanče Mihajlova često međusobno surađivali. Još u travnju 1929. Pavelić i Mihajlov sastali su se upravo u Sofiji, pod bugarskim pokroviteljstvom, gdje su dogovorili zajedničku akciju s ciljem izdvajanja Hrvatske i Makedonije iz Kraljevine Jugoslavije.¹³ Najpoznatija takva akcija bila je atentat na kralja Aleksandra Karađorđevića 9. listopada 1934. u Marseilleu.¹⁴ Vrlo dobri hrvatsko-bugarski odnosi nastavljeni su i nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske. Bugarska je davala potporu Hrvatskoj u očuvanju samostalne države. Odmah nakon priznanja NDH bugarska je vlada obećala da će podupirati hrvatske interese i da će izbjegavati dogovore s drugim državama koji bi bili protiv interesa Hrvatske, a Hrvatska se zauzvrat obvezala da neće sklapati ugovore s Rumunjskom na štetu Bugarske.¹⁵ Kad su u rujnu 1941. pogoršani odnosi između Hrvatske te Mađarske i Italije, što je potaknulo prognoze da

¹⁰ Zahvaljujem japanskom povjesničaru prof. dr. Atsushi Inoseu što mi je dopustio korištenje dijela rukopisa svoje, koliko mi je poznato, još neobjavljene studije o odnosima Japana s Mandžurijom i NDH tijekom Drugoga svjetskog rata u okviru japansko-njemačkih relacija. Iz navedene su studije preuzeti i podaci o korespondenciji među japanskim diplomatima glede uspostave veleposlanstva u NDH.

¹¹ Inose.

¹² Isti.

¹³ Krizman, *Pavelić i ustaše*, 105.

¹⁴ Isti, 141-159.

¹⁵ N. Kisić-Kolanović, *Zagreb-Sofija, Prijateljstvo po mjeri ratnog vremena, 1941-45*, Zagreb 2003, 46; O političkim i diplomatskim odnosima NDH i Bugarske: N. Kočankov, *Bgaria i Nezavisimata Hrvatska Država 1941-1944. Politički i diplomatski otkrovenja*, Sofia 2000.

se NDH neće održati, službeni je stav Bugarske bio ohrabrujući za hrvatsku vladu.¹⁶ Imajući u vidu takve odnose, bugarsko se poslanstvo nametalo kao najlogičniji izbor, no s japanske je strane bila prisutna bojazan da se ne poremete dobri odnosi s Italijom koja se snažno zalagala za otvaranje predstavništva u okviru talijanskog poslanstva.

Ministar Tani je 1. prosinca 1942. naredio Yamajiju da Pavelićeve komentare proslijedi talijanskom i njemačkom poslanstvu. Istovremeno je obavijestio japanskog veleposlanika u Italiji Kasea o namjerama da se uspostavi poslanstvo za Hrvatsku te da ne bi bilo dobro kad bi to bio bugarski poslanik jer Italija time nije oduševljena.¹⁷

Poslanik Kase u odgovoru ministru Taniju 7. prosinca 1942. objašnjava razloge za talijansko protivljenje, ističući kako je trenutačna situacija u Italiji «stravična» pa bi u svrhu uveseljavanja talijanskoga naroda talijanski poslanik bio pravo rješenje.¹⁸ Italija je inzistirala na otvaranju predstavništva u okviru svoga poslanstva jer se na taj način isticala podređenost NDH Kraljevini Italiji. Od samoga osnutka NDH Italija je ustrajala u tome da ona bude u njezinoj interesnoj zoni. Njemačka je to uglavnom poštivala iz obzira prema savezniku. Italija se, međutim, nije zadovoljila teritorijalnim dobicima na račun Hrvatske jer je ta područja ionako smatrala svojima, a ni vojnom nazočnošću u NDH, pa je zahtijevala da se Hrvatska s Italijom poveže personalnom unijom. Kako je Italija inzistirala na ideji o uniji, rješenje prema kojemu bi japansko poslanstvo za Hrvatsku djelovalo u okviru talijanskog poslanstva bilo je za nju sasvim logično i razumljivo. Slično je diplomatsko rješenje već postojalo u slučaju finskog poslanstva, jer je finskim poslanikom u NDH imenovan Onni Talas, poslanik u Rimu, a od jeseni 1942. u Zagrebu je boravio posebni otpravnik poslova, Amas Yontillo,¹⁹ što svjedoči o niskom nivou odnosa između te dvije države.

Pavelić je, unatoč talijanskom čvrstom stajalištu, i dalje inzistirao da japanske interese u NDH zastupa poslanik Bugarske. Yamaji brzojavom 15. prosinca 1942. izvješćuje ministra Tanija da Pavelić izravno zahtijeva bugarskog poslanika te ističe da bi Japan svakako trebao prihvatiti hrvatske zahtjeve kako bi pokazao da mu je stalo do malih država.

Uloga veleposlanika NDH Vladimira Židovca u Bugarskoj

Zanimljivo je to da se Japan uistinu zanimao za prilike u Hrvatskoj, a posebice za talijansku politiku prema NDH, samo to nije iskazivao izravno već diplomatskim

¹⁶ Ista, 46.

¹⁷ Inose.

¹⁸ Isti.

¹⁹ Jonjić, 497.

kanalima preko bugarskoga poslanstva. Veleposlanik NDH u Bugarskoj, Vladimir Židovec,²⁰ dao je na saslušanju u zatvoru UDB-e 1947. opširan prikaz kontakata s japanskim diplomatima. Kad je Židovec u veljači 1942. došao u Sofiju kao poslanik, Japanci su ondje imali još samo otpravnika poslova koji je imao reprezentativnu i propagandnu misiju. Poslanik Yamaji došao je nekoliko mjeseci kasnije, no tamo se već nalazio Umeda s kojim se Židovec dobro upoznao. Prema Židovcu, Umeda je imao «naoko neznatan položaj novinskog referenta kod poslanstva, no on je zapravo vodio čitavu japansku obavještajnu službu na balkanskom sektoru i u Turskoj». Već nakon kratkoga poznanstva, Umeda je Židovcu počeo prikazivati događaje i njihov razvoj na sasvim drugi način od onoga što je bio navikao čuti od ostalih predstavnika Osovine i pridavati im drukčiji značaj. Odmah je počeo kritizirati «nerazumnost njemačkoga ministarstva vanjskih poslova i njihove naivne planove koji se ne temelje na ozbiljnom poznavanju stvari nego na podcjenjivanju protivnika» i isticao je da su Nijemci raspolagali «sa posve krivim informacijama o snazi Rusije za razliku od japanske obavještajne službe koja je bila točno upućena u stanje stvari». Umeda je Židovcu uvijek «otvoreno ponavljao, a Yamaji na uvijen diplomatski način» davao naslutiti kako je njemački udar protiv Rusije izvršen bez prethodnog savjetovanja s Japanom te kako je to u svakom slučaju bila «bezgranična ludost» jer je time samo dana mogućnost Englezima da odahnu u bezizglednoj situaciji u koju su već bili zapali, tako da će se sada «Englezi i Amerikanci moći u miru spremati dok će Njemačka iskrvariti i istrošiti svoje snage s kojima je mogla izvojevati pobjedu na Zapadu». Osim toga, Umeda je naglašavao da je tu Njemačka «posve zabrazdila», dok je jedini «prirodni plan» bio ono što su htjeli Japanci, tj. da Japan i Njemačka potraže oslonac u Rusiji nakon čega bi bilo lakše «obračunati se s Angloameričkim svijetom». Židovec je prema vlastitu iskazu bio uvjeren da mu Umeda sve to govori «imajući pred očima jasno određen cilj». U kolovozu 1942. uslijedila je ratifikacija kulturne konvencije između Bugarske i Nezavisne Države Hrvatske, pa je Židovec tom prilikom putovao u Zagreb, a s njim je na vlastitu molbu pošao i Umeda koji je želio upoznati Pavelića. Prije nego što je doveo Umedu, Židovec je bio sam kod Pavelića na usmenom referiranju pa je vrlo pažljivo ponovio Umedino izlaganje, spomenuvši i to kako njemački vojni kapacitet nije dovoljan za pobjedu jer doseže još samo do kraja godine. Pavelić se najprije zamislio, a onda je primijetio da je «sigurno i to da Rusi nikada neće umarširati u Berlin». Židovec je tada zaključio kako je razumljivo da s takvim oportunističkim sudovima ni Pavelić niti Lorković neće nikada pridavati neku važnost njegovim izvještajima. Židovec je prisustvovao i Umedinu susretu s Pavelićem, primijetivši da se nije moglo čuti ništa drugo osim međusobnih komplimenata. Međutim, on je shvatio da je to za

²⁰ Židovčev osobit interes za Bugarsku vidljiv je i u tome što je napisao povjesnicu *Bugarska danas i kroz viekove*, objavljenu 1944. godine u Zagrebu.

Umedu bio tek uvodni nastup, pri čemu je Paveliću kao državnom poglavaru htio iskazati svoje poštovanje, a zacijelo je pretpostavljao da se u Hrvatskoj «vanjska politika vodi s mozgom, ne sluteći ništa o turomnom faktičnom stanju pa je mislio da je dovoljno ono što je već izložio u Sofiji i ono što još ima slijediti». Japanska diplomacija stvorila je jasnu sliku i izgradila svoj plan za nadolazeću 1943. godinu. Yamaji je sada mnogo češće tražio kontakte s poslanikom Židovcem, a u proljeće 1943. on je zamolio i za sastanak s Pavelićem, a Židovca kao ponovnog posrednika (Yamaji je na taj sastanak otputovao potajno, inscenirao je put u Berlin, Beč i Budimpeštu, a na povratku se «inkognito i kao slučajno» susreo s Pavelićem). U isto vrijeme japanski su diplomati sugerirali skorouspostavu japanskog poslanstva u Zagrebu. U siječnju Umeda je Židovcu počeo govoriti o tome kako Japan u 1943. godini mora naći mogućnost sporazuma s Kinom, a nakon toga mu je dao mnoge podatke o «divljim i ludim» postupcima Nijemaca u Ukrajini, napomenuvši kako su oni taj rat u Rusiji izveli iz okvira prave borbe protiv komunizma i pretvorili u pravi rasni rat te da im je istinski cilj uništiti Slavene. To se uostalom može vidjeti i iz postupaka u samoj Hrvatskoj. Njemačka bi pobjeda Slavenima donijela istrjebljenje, pa im ne preostaje ništa drugo nego da žele rusku pobjedu. Nakon Umede, Židovca je posjetio i Yamaji, rekavši mu da je dobio brzojav od svoje vlade u kojemu se traže detaljni podaci o zločinima Talijana u Dalmaciji. Osim toga, japanska je vlada u brzojavu konstatala da ovakva talijanska politika ne šteti samo Hrvatskoj nego i zajedničkim interesima Osovine, zbog čega je od svoga poslanika u Sofiji zatražila da iscrpno objasni takvu talijansku politiku te motive kojima se ona rukovodi. Yamaji je zamolio Židovca da odmah o tome obavijesti Lorkovića, također šifriranim brzojavom, i od njega zatraži odgovor na sva ova pitanja kao i druge potrebne podatke. Nakon Yamajija, Židovca je ponovno posjetio Umeda, izloživši mu plan za 1943. Rekao mu je da je potrebno pretpostaviti kako Njemačka sada, «nakon što se jedno skršio njen plan neće biti tako luda da daljnjim zavlačenjem rata sama sebe uništi nego će nastojati iskoristiti nepremostivi jaz između Rusije i Angloamerikanaca i pokušati taj rat, koji je neizbježan izazvati već sada». Umeda je Židovcu izložio svoje viđenje budućeg razvoja događaja prema kojemu bi izbio treći svjetski rat. Prema njemu, budući da se Njemačka više ne može sporazumjeti s Rusijom, ona će potražiti sporazum s Englezima i Amerikancima. No, ako bi joj to doista uspjelo, Japan će odmah pristati uz Rusiju, pa će Drugi svjetski rat neposredno postati treći. Ako pak bude tako, onda bi Japan htio vidjeti sve slavenske države, pa tako i Hrvatsku, na ruskoj, a ne na njemačkoj strani. Umeda je dalje govorio Židovcu o pripremama koje se u Njemačkoj vrše za taj preokret kao i o tome da japanska obavještajna služba raspolaže podacima iz kojih je vidljivo da u slučaju ako Hitler ne bi uvidio potrebu za ovakvom promjenom i ako je ne bi htio izvesti, postoji čvrsta zavjera među najvišim njemačkim časnici koji idu za tim da u takvim okolnostima zbace Hitlera i sami izvedu obrat. U međuvremenu je Židovec, kao što je Yamaji od

njega i tražio, poslao brzojav Lorkoviću u Zagreb i od ovoga dobio neke podatke o ponašanju Talijana u Dalmaciji. No, prema Židovcu, Lorković se nije usudio zauzeti određen stav o tome što takva talijanska politika znači, pa je on na svoju ruku izložio Umedi i Yamajiju «ono što su oni već znali i sami». Početkom veljače 1943. Židovec je otišao na usmeni referat u Zagreb pa je tom prigodom Paveliću i Lorkoviću izložio stavove japanskih diplomata, ali je primijetio da to sve «za njih može biti interesantno, ali ništa više, jer oni još uvijek plove u sigurnoj pretpostavci njemačke pobjede».²¹

Yamaji je 18. veljače obavijestio Tanija da se hrvatski poslanik vratio iz Zagreba i prenio mu poruke hrvatskog premijera i ministra vanjskih poslova u kojima se traži skora uspostava japanskog poslanstva u Hrvatskoj te da bi na tom mjestu rado htjeli vidjeti upravo njega. Kad ih je pak upitao bi li im više odgovarao veleposlanik u Italiji ili Mađarskoj, odgovorili su mu da ne dolazi u obzir nijedno. Yamaji je na kraju predložio slanje bugarskog diplomata uz prethodno odobrenje Italije.²² Dva mjeseca poslije, japanski je poslanik u Helsinkiju Masatani izvijestio ministra Tanija o tome da je hrvatski poslanik dobio obavijesti iz domovine prema kojima je Japan odlučan u slanju bugarskih diplomata u Hrvatsku.²³ U brzojavu od 1. lipnja 1943. poslanik Yamaji je od novoga japanskog ministra vanjskih poslova Shigemitsua zatražio brzo slanje diplomata u Hrvatsku ili imenovanje poslanika za Hrvatsku.²⁴ Ministar Shigemitsu obavijestio je 10. srpnja 1943. Yamajiju da će Japan otvoriti poslanstvo u Hrvatskoj, ali je izrazio i bojazan da će to uzrokovati probleme s Talijanima. Ministar je naložio Yamajiju, uz upozorenje da sebe ne smije smatrati predstavnikom, da uskoro posjeti Hrvatsku kako bi od tamošnjeg vodstva dobio određene informacije.²⁵

Uspostava japanskoga diplomatskog predstavništva u Zagrebu

U međuvremenu su se u Italiji zbivale krupne promjene. Tijekom sjednice Velikog fašističkog vijeća 24. srpnja 1943. glasalo se o povjerenju Mussoliniju. Budući da mu ono nije bilo izglasano, Mussolini je idući dan u audijenciji kod kralja zamoljen da odmah preda ostavku. Učinivši to, pri izlasku s dvora bio je uhićen. Novu talijansku vladu sastavio je maršal Pietro Badoglio koji je uvjeravao Njemačku da je i dalje na njezinoj strani, no potajno je stupio u vezu sa zapadnim

²¹ HDA, RSUP SRH 013.0.56: *Dosje Vladimira Židovca, poslanika NDH u Sofiji, Zapisnici sa saslušanja*, 250-254.

²² Inose.

²³ Isti.

²⁴ Isti.

²⁵ Isti.

saveznicima i pregovarao o kapitulaciji. Talijansku je predaju službeno potpisao 8. rujna 1943.²⁶

Tako su se predviđanja Japana dijelom ostvarila. Kapitulacija Italije nije iznenadila ni Njemačku koja je kao i Japan već dulje vrijeme raspolagala izvješćima o sve većim sumnjama talijanskih političkih i vojnih krugova u povoljan ishod rata. One su naročito bile vidljive nakon Mussolinijeva pada. Vlada NDH je također pomno pratila političke promjene u Italiji. Doznajući za Mussolinijev pad, Pavelić je otišao na razgovor s njemačkim poslanikom Siegfriedom Kascheom o novonastaloj situaciji. Sam Pavelić nalazio se u dvojbi. S jedne je strane očekivao otklanjanje talijanskog pritiska na NDH i moguće vraćanje Dalmacije, ali ga je istovremeno proganjala bojazan da se savezničke snage nakon raspleta u Italiji ne bi iskrcale upravo na jadranskoj obali. Tijekom kolovoza su u kontaktima s njemačkim vojnim zapovjednicima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj razmatrane mjere o zaposjedanju talijanske vojne zone u NDH. Tu bi akciju provele njemačke i vojne snage NDH. Pavelić je 10. rujna potpisao državnu izjavu o raskidanju Rimskih ugovora, stavljajući ih tako izvan snage.²⁷

Kapitulacija Italije ubrzala je proces uspostave japanskoga poslanstva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj jer Japan više nije morao voditi računa o talijanskim interesima. Dana 15. prosinca 1943. Kazuichi Miura, prvi tajnik japanskoga poslanstva u Berlinu, posjetio je savjetnika hrvatskoga poslanstva dr. Prvislava Weissenbergera i predao mu notu u kojoj je obavijestio poslanstvo o namjeri japanske vlade da osnuje svoje diplomatsko predstavništvo u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Miura je bio određen za otpravnika poslova toga predstavništva, pa je tri dana kasnije ponovno posjetio Weissenbergera zbog dogovora o putu u Zagreb. Prigodom Miurina odlaska, japanski je poslanik general Hiroshi Oshima priredio 9. prosinca ručak u hotelu *Adlon*. Tomu su s njemačke strane prisustvovali državni tajnik i zamjenik ministra vanjskih poslova von Steengracht, državni tajnik u MVP-u Hencke, pročelnik političkog odjela u MVP-u, poslanik von Erdmannsdorff, te izvjestitelj za Daleki Istok u MVP-u. S japanske su pak strane, osim veleposlanika i Miure, na domjenku bili poslanik Shikao Matushima i ataše Kaniti Nishimura, dok su s hrvatske strane prigodi nazočili poslanik prof. Stjepan Ratković i savjetnik poslanstva dr. Weissenberger.²⁸

Hrvatski narod u broju od 15. prosinca 1943. izvještava o tome da je diplomatski predstavnik Japana Kazuichi Miura stigao zrakoplovom iz Beča u Zagreb, u pratnji tajnika Mitsuo Hashizime. U zračnoj luci dočeka ih je nadstojnik protokola ministarstva vanjskih poslova u pratnji tajnika Heinza. Istoga je dana predstavnik

²⁶ Usp. B. Krizman, *NDH između Hitlera i Mussolinija*, Zagreb 1986, 579-601.

²⁷ Isti, 191.

²⁸ Bogdan Krizman, *Ustaše i III Reich*, sv. 2, Zagreb 1983, 253-254.

Miura otvorio u hotelu Esplanade japansko otpravništvo poslova.²⁹ Nekoliko dana kasnije na naslovnici se pojavio maleni članak o hrvatsko-japanskom prijateljstvu.³⁰ Iz toga se može zaključiti da se u NDH tome događaju, jednako kao i japanskom priznanju u lipnju 1941., nije pridavala osobita pozornost. Vladimir Židovec je u ranije spomenutom saslušanju prokomentirao i otvaranje japanskoga predstavništva. Prema njegovu mišljenju, što je vrijeme dalje odmicalo i Nijemci gubili izgleda da načine zaokret u odnosima sa zapadnim saveznicima, Japan se sve više povlačio u sebe i odvrćao od Europe. Svi su planovi Japana za 1943. konačno bili pokopani u događajima i držanju Nijemaca u vezi s talijanskom kapitulacijom. Shodno tomu ni uspostava japanskog poslanstva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj više nije bila tako aktualna. Zbog toga je u Zagreb i došao samo otpravnik poslova Miura, koji je imao isključivo propagandnu misiju, dok je prije namjeravao doći Yamaji, a eventualno i Umeda.³¹

Japanska vlada ipak je odlučila u veljači 1944. otpravništvo poslova u Zagrebu podići na razinu poslanstva. Ta vijest popraćena je u *Hrvatskom narodu* s velikim interesom. Broj od 3. veljače na naslovnici donosi opširan članak pod naslovom «U Zagrebu se osniva japansko poslanstvo» u kojemu se ističe značenje toga događaja. Autor članka podsjeća čitatelje da je Japan bio među prvim državama koje su priznale Nezavisnu Državu Hrvatsku. Međutim, japanska vlada nije stala na tome, nego je «tom priznanju koje je za našu mladu državu bilo od velikog političkog značaja dala kasnije i praktično obilježje time što je u svom poklisarstvu u Berlinu osnovala ured koji se bavio pitanjima koja zasijecaju u okvir odnosa s NDH». Nadalje se u članku govori o Miurinu dolasku u Zagreb i uspostavi neposrednih diplomatskih veza između NDH i Japana. Pritom se napominje kako je otpravništvo poslova imalo samo privremeni karakter, dok se ne donese odluka o osnivanju poslanstva. Ovo je sada i uslijedilo jer je na sjednici carskoga vijeća jednoglasno bio prihvaćen prijedlog da se u NDH otvori japansko poslanstvo. U nastavku članka istaknuto je kako ovaj čin japanske vlade otvara novo razdoblje u odnosima između hrvatskoga naroda i zemljopisno dalekoga japanskoga naroda «koji je međutim u osjećajnom pogledu i sa stanovišta duhovne i političke povezanosti ipak blizu u svijesti svakog Hrvata. Za Nezavisnu Državu Hrvatsku to je događaj od velike političke važnosti. Dovoljno je sjetiti se da je Japan danas svjetska velevlast prvoga reda, koja u ovoj sadašnjoj borbi predvodi prostrani azijski iztok, u borbi u kojoj se na europskoj strani kao saveznik velikoga Njemačkoga Reicha bori svim svojim snagama i hrvatski narod». Japan je, napominje se dalje, u toj svojoj predvodničkoj ulozi dosad dao ne samo veliki ulog u vojničkom

²⁹ *Hrvatski narod*, 15. prosinca 1943, naslovnica

³⁰ *Hrvatski narod*, 17. prosinca 1943, naslovnica

³¹ HDA, RSUP-SRH, 013.0.56, *Dosje Vladimira Židovca, poslanika NDH u Sofiji, Zapisnici sa saslušanja*, 254.

smislu, postignuvši u ratu protiv Angloamerikanaca niz sjajnih pobjeda na kopnu i na moru, nego je pokazao da mu je jednako stalo i do konstruktivne izgradnje velike zajednice naroda u istočnoj Aziji: «primjeri Burme i Filipina, koje su zemlje sada zaslugom Japana postale slobodne i kao samostalne države ušle u sklop velike iztočne azijske obitelji slobodnih naroda svjedoče dovoljno. Time je Japan pokazao da s uspjehom vrši u Aziji onu ulogu koju na europskom kopnu vrši Veliki Njemački Reich, koji je hrvatskom narodu pomogao uzpostaviti vlastitu slobodnu državu». Članak završava isticanjem simpatije hrvatskoga naroda za daleki Japan te izražavanjem zahvalnosti zbog razumijevanja položaja i važnosti Nezavisne Države Hrvatske.³² Iz navedenoga članka moglo bi se zaključiti da *Hrvatski narod* ignorira stvarnu situaciju u kojoj se Japan u to vrijeme nalazio. No, to nije bilo tako. Premda se u navedenom članku na naslovnici govori o sjajnim pobjedama Japana, list u broju od istoga dana na zadnjoj stranici donosi članak pod naslovom «Napadaj američkih snaga na Marshalsko otočje» u kojemu se izvještava da od jutra 30. siječnja «jake neprijateljske, pomorske i zračne snage» napadaju japanska uporišta, a japanske pomorske i kopnene snage nalaze se «u žestokim obrambenim borbama protiv napadača».³³ Tjedan dana kasnije japanski je car priznao uspostavu japanskog poslanstva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj koje je 11. veljače 1944. i službeno bilo otvoreno. Početkom rujna iste godine ured poslanstva premješten je na Strossmayerov trg 2, a koncem studenoga na Gvozd 6.³⁴

Početkom 1945. na južnom, zapadnom i istočnom bojištu, njemačke su snage uzmicale pred saveznicima. Bilo je sasvim jasno da se rat bliži kraju. I na Balkanu je njemačka vojska bila u povlačenju. Početkom travnja, ustaški dužnosnici, kao i diplomatske misije, napuštali su Zagreb krećući se prema austrijskoj granici, gdje su se nadali dobiti utočište pred nadirućim partizanskim snagama. Japanski diplomatski kor napustio je Zagreb 5. svibnja,³⁵ dan prije njemačkih predstavnika i ustaške vlade. Preko Ljubljane i Klagenfurta kanili su stići do Badgasteina, ali su ih u blizini Klagenfurta zarobili engleski i američki vojnici. Odavde su prebačeni u Italiju gdje su nekih mjesec i pol proveli u zarobljeništvu da bi se 31. ožujka 1946. brodom iz Napulja vratili u Japan.³⁶

³² *Hrvatski narod*, 3. veljače 1944, naslovnica.

³³ *Hrvatski narod*, 3. veljače 1944, posljednja stranica.

³⁴ Inose.

³⁵ Isti.

³⁶ Isti.

Zaključak

Nezavisnu Državu Hrvatsku, uspostavljenu 10. travnja 1941., priznale su samo članice Trojnoga pakta te neke neutralne države. NDH je nastala pod okriljem Njemačkoga Reicha i kao takvu nisu je mogle niti htjele priznati države koje su se nalazile na suprotnoj strani. Japan je NDH priznao u lipnju 1941., dva mjeseca nakon njezina osnutka. Iako je to priznanje dalekoga Japana stiglo relativno brzo, ne treba mu pridavati posebno značenje, jer ono je išlo automatizmom, budući da je Japan bio član Trojnoga pakta. Kao što se može vidjeti iz dnevnoga tiska, ni javnost NDH nije tome događaju pridavala osobitu pozornost. Za NDH je glede Japana mnogo važniji bio problem otvaranja japanskoga poslanstva u Zagrebu. Zašto? Odgovor leži u položaju koji je NDH zauzimala u novome europskom poretku što ga je zavela Njemačka. Novostvorena hrvatska država bila je nezavisna samo imenom. U stvarnosti, ona se kao satelitska država nalazila pod zajedničkim njemačko-talijanskim protektoratom, s tom razlikom što je Njemačka vladi NDH ostavljala nešto više slobode u djelovanju, dok ju je Italija nastojala što više podrediti. Dakako, s nepovoljnim razvojem ratne situacije i njemački će utjecaj postati presudan, a Nijemci će uspostaviti puni nadzor nad NDH u vojnom i političkom smislu.³⁷ U pogledu gospodarskoga iskorištavanja obje su države postupale jednako. Veći dio prihoda Nezavisne Države Hrvatske trošio se na uzdržavanje talijanskih i njemačkih postrojba koje su bile stacionirane na njezinu teritoriju. Također, znatan dio sirovina, kao i «dobrovoljna» radna snaga, otpremeni su iz NDH u Njemačku, odnosno u Italiju. Japan je bio jedna od tri države začetnice Trojnoga pakta i na Dalekom je Istoku imao onu ulogu koju je Njemački Reich imao u Europi. Ono što je Njemačkoj u Europi predstavljala NDH ili, primjerice, Slovačka, za Japan je bila država Mandžukuo. Japan je kao nova vodeća sila u Aziji propagirao oslobođenje potlačenih naroda i neovisnost malih država, proglašavajući se njihovim zaštitnikom. U zbilji je Mandžurija imala biti kolonija iz koje je Japan crpio sirovine neophodne za vođenje rata. U takvim je okolnostima otvaranje japanskoga poslanstva u Zagrebu za hrvatsku vladu bila svojevrsna potvrda vlastite neovisnosti i stoga je vodstvo NDH ustrajalo na tome. Dakako, talijanska se vlada tomu protivila, jer je NDH smatrala sebi podređenom državom i nije nikako mogla dopustiti da Japan otvori zasebno poslanstvo u Zagrebu. Umjesto toga, inzistirala je da ono bude u okviru japanskoga poslanstva u Rimu, kao što je to bio slučaj s finskim poslanstvom. Bez obzira na opsežnu diplomatsku prepisku glede otvaranja poslanstva u Zagrebu i kontakata japanskih diplomata s hrvatskim poslanikom u Sofiji, vrlo je vjerojatno da japansko poslanstvo u Zagrebu ne bi nikada bilo otvoreno da Italija nije kapitulirala i da se tako nije riješio problem

³⁷ Usp. o tome: N. Barić, Odnosi oružanih snaga Trećeg Reicha i Nezavisne Države Hrvatske, *Zbornik Mire Kolar-Dimitrijević*, Zagreb 2003, 407-419.

njezina protivljenja. Italija je za Japan bila neusporedivo važnija od NDH i bilo bi nerealno očekivati da bi talijanske interese podredio njezinima. Japansko poslanstvo u Zagrebu je djelovalo kratko, tek nešto više od godinu dana. Otvoreno je u vrijeme kad se već bližio slom sila Osovine, a time i propast Nezavisne Države Hrvatske. Stoga se rad poslanstva sveo uglavnom na propagandnu i kulturnu djelatnost. Kao završni komentar valja napomenuti da se znatan dio arhivske građe Ministarstva vanjskih poslova NDH, nažalost, nalazi još uvijek u Državnome arhivu u Beogradu. Možemo pretpostaviti da se među tom građom nalazi i dokumentacija vezana uz djelovanje japanskoga otpravništva poslova i kasnije veleposlanstva u Zagrebu koja bi rasvijetlila u kakvim se to konkretnim potezima očitovala propagandna djelatnost koju spominje veleposlanik Vladimir Židovec. Jedino je poznato to da je poslanik u NDH Kazuichi Miura napisao knjigu «Japanac o Japanu» koja je izašla 1944. godine u Zagrebu u izdanju «Velebita».

Summary

Diplomatic Relations Between the *Independent State of Croatia* and Japan

Based on the relevant sources and literature, the author has tried to reconstruct the establishment of diplomatic relations between the imperial Japan and the so-called Independent State of Croatia during the World War II. The text shows the genesis and development of these relations from the moment of Japanese recognition of the Ustasha regime onwards. The focus of attention is placed on the efforts of Croatian officials to establish a Japanese embassy in Croatia, with its seat in Sofia (Bulgaria) and not in Italy, thus trying to lessen the dependence of Ustasha regime on Italy. The resolution of this conflict became possible only after the capitulation of the fascist Italy in September 1943, when Japanese embassy was finally established in Zagreb.

Key words: NDH (Independent State of Croatia), Japan, Bulgaria, Italy, Germany, diplomatic relations, embassies.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 37

U SPOMEN IGORU KARAMANU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2005.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 37

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2005. godine

Naklada

400 primjeraka